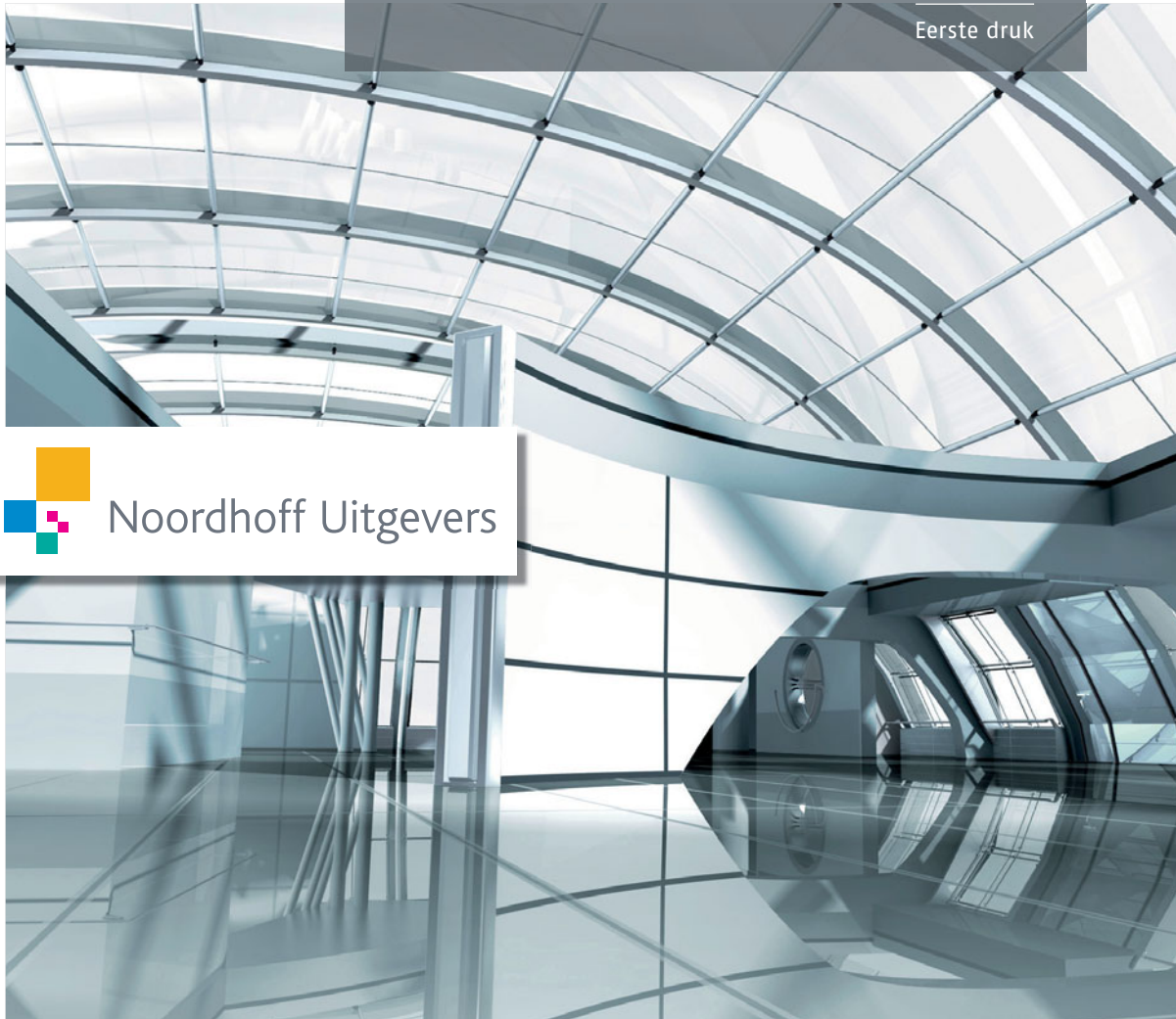

Praktisch Internationaal recht

Mr. M.S. Beck-Soeliman
Mr. G.J.W.M. Kipping

Eerste druk

Noordhoff Uitgevers

Praktisch Internationaal recht

In de serie **Praktisch Recht** zijn inmiddels verschenen

Praktisch Arbeidsrecht
Praktisch Bedrijfsrecht
Praktisch Bestuursprocesrecht
Praktisch Bestuursrecht
Praktisch Bijzondere Overeenkomstenrecht
Praktisch Burgerlijk Procesrecht
Praktisch Consumentenrecht
Praktisch Fiscaalrecht
Praktisch Gemeenterecht
Praktisch Gezondheidsrecht
Praktisch Goederenrecht
Praktisch Jeugd(straf)recht
Praktisch Personen- en Familierecht
Praktisch Socialezekerheidsrecht
Praktisch Staatsrecht
Praktisch Straf(proces)recht
Praktisch Verbintenissenrecht

Praktisch Internationaal recht

Mr. M.S. Beck-Soeliman

Mr. G.J.W.M. Kipping

Ontwerp omslag: G2K, Groningen/Amsterdam
Omslagillustratie: iStockphoto

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan: Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

Met betrekking tot sommige teksten en/of illustratiemateriaal is het de uitgever, ondanks zorgvuldige inspanningen daartoe, niet gelukt eventuele rechthebbende(n) te achterhalen. Mocht u van mening zijn (auteurs)rechten te kunnen doen gelden op teksten en/of illustratiemateriaal in deze uitgave dan verzoeken wij u contact op te nemen met de uitgever.

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die desondanks onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich aanbevolen.

0 / 12

© 2012 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978 90 01 84891 0
ISBN 978 90 01 80790 0
NUR 820

Woord vooraf

Praktisch Internationaal recht is geschreven vanuit de behoefte aan een helder en actueel boek voor studenten in de eerste fase van hun studie. Internationaal recht wordt als moeilijk ervaren omdat de rechtsbronnen zeer divers zijn. Zo liggen er verschillende verdragen aan ten grondslag. Bovendien lijkt het internationaal recht, anders dan de overige rechtsgebieden zoals het privaatrecht, staatsrecht, bestuursrecht en strafrecht, ver van de student af te staan. Door actuele voorbeelden wordt het internationaal recht op een heldere manier beschreven en komt het dicht bij de belevingswereld van de student. Hierbij bedanken wij de externe lezer, Sophie Poldermans van de Hogeschool van Amsterdam voor het voorzien van commentaar op een van onze hoofdstukken. Verder is een woord van dank op zijn plaats voor onze collega's die de conceptteksten hebben voorzien van opbouwende adviezen. Wij wensen de gebruiker veel leesplezier. Voor opmerkingen houden we ons van harte aanbevolen.

Melanie Beck-Soeliman
Gerdjan Kipping
December 2011

Inhoud

Inleiding 9

1 Kennismaking met het internationaal recht 11

- 1.1 Wat is internationaal recht? 12
- 1.2 Internationale rechtsorde 16
- 1.3 Doorwerking in de nationale rechtsorde 18
 - Samenvatting 21
 - Studie-eindraven 23

2 Rechtsbronnen 25

- 2.1 Verdragen 26
- 2.2 Rechterlijke beslissingen en doctrine 29
- 2.3 Besluiten van internationale organisaties 30
- 2.4 Gewoonterecht 30
- 2.5 Algemene rechtsbeginselen 33
- 2.6 Dwingende internationale normen 34
- 2.7 Eenzijdige handelingen 35
- 2.8 Samenloop 35
 - Samenvatting 36
 - Studie-eindraven 38

3 Spelers in het veld van het internationaal publiekrecht 39

- 3.1 Wat zijn (internationale) rechtssubjecten? 40
- 3.2 Staten 41
- 3.3 Totstandkoming van staten 47
- 3.4 Internationaalrechtelijke organisaties 50
- 3.5 Natuurlijke personen 51
- 3.6 Rechtspersonen 52
- 3.7 De-factoregeringen 53
- 3.8 Bevrijdingsbewegingen 53
 - Samenvatting 54
 - Studie-eindraven 55

4 Jurisdictie 57

- 4.1 Territoriale jurisdictie 58
- 4.2 Functionele jurisdictie 61
- 4.3 Personele jurisdictie 62
- 4.4 Immuniteit 65
 - Samenvatting 69
 - Studie-eindraven 70

5 Verdragenrecht 71

- 5.1 Verdrag 72
- 5.2 Totstandkoming van verdragen 74
- 5.3 Uitleg van verdragsbepalingen 79
- 5.4 Toepassing van verdragen 80
- 5.5 Wijziging van verdragen 81
- 5.6 Geldigheid, beëindiging en opschorting van verdragen 82
 - Samenvatting 85
 - Studie-eindvragen 86

6 Internationale organisaties 87

- 6.1 Kenmerken van internationale organisaties 88
- 6.2 Verenigde Naties 89
- 6.3 Europese Unie 97
- 6.4 Raad van Europa 103
- 6.5 Geschillenbeslechting door internationaalrechtelijke instanties 105
 - Samenvatting 114
 - Studie-eindvragen 116

Antwoorden tussenvragen 117

Antwoorden studie-eindvragen 119

Kernbegrippenlijst 122

Register 127

Inleiding

Wat is internationaal recht? Waarom kan een Nederlandse organisatie een beroep doen op internationaal recht? Wat zijn de bronnen van internationaal recht? Hoe komt het dat internationaal recht doorwerkt in de Nederlandse wetgeving? Wie zijn eigenlijk de belangrijkste spelers in het internationale veld? En welke invloed hebben ze? Hoe ver reikt de Nederlandse rechtsmacht? Gaat dit over de Nederlandse grenzen heen? Wat is de rol van verdragen? Op welke wijze komt een verdrag tot stand? Wat zijn internationale organisaties? Bij welke internationale organisaties is Nederland partij? In het internationaal recht is er geen centrale overheid die handhaaft. De verschillen tussen het nationaal en internationaal recht zijn groot. En ook al lijkt het internationaal recht zich over de grenzen af te spelen, toch is het wel degelijk van belang voor Nederland. Sterker nog, individuen of burgers kunnen vaak met succes een beroep doen op het internationaal recht.

Ieder hoofdstuk van *Praktisch Internationaal recht* wordt ingeleid met een openingscasus. Hierdoor kan de student verbanden leggen en komt het internationaal recht als het ware dichterbij. In het eerste hoofdstuk gaat de casus over de stichting Natuurbescherming Dieren in het Groene Woud en de vragen bij de doorwerking van het Verdrag inzake behoud van beschermde diersoorten, fauna en flora (CITES). De openingscasus in hoofdstuk 2 gaat over een individu, Bart ten Apel die zich beroept op het IVESCR (Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten). Deze casus laat zien op welke bronnen van het internationaal recht Bart ten Apel zich kan beroepen. Hoofdstuk 3 richt zich op de rechtssubjecten van het internationaal recht. Of, met andere woorden, de spelers in het internationale veld. De openingscasus gaat over het uitroepen van de onafhankelijke staat Israël en de akkoorden die het sluit met overige landen, in het bijzonder de Arabische wereld. Kan Israël als staat verdragen sluiten? Welke rechten en plichten hebben de rechtssubjecten internationaalrechtelijk? In hoofdstuk 4 staat een voormalige minister van Indonesië centraal die een bezoek brengt aan België en Nederland. De vraag is of Nederland hem kan vervolgen op grond van de Wet internationale misdrijven (WIM). Dit is te herleiden tot de vraag of de rechtsmacht van Nederland zich uitstrekt over een niet-Nederlander. Met andere woorden, hoe ver reikt de jurisdictie van Nederland? De vraag die in de openingscasus van hoofdstuk 5 aan de orde komt is hoe verdragen tot stand komen en welke werking verdragen hebben. In het Verdrag Prevention and Combating of Serious Crime (PCSC) met de VS en het Verdrag van Prüm waarbij meerdere staten zijn aangesloten, staat de bestrijding van terrorisme centraal. Tot slot worden in hoofdstuk 6 de internationale organisaties behandeld. De openingscasus laat zien dat verschillende internationale organisaties zich bezighouden met het bestrijden van cybercrime.

In elk hoofdstuk wordt de stof met voorbeelden en tussenvragen verhelderd. Aan het einde van elk hoofdstuk worden ten slotte eindvragen gesteld zodat de student zelf kan toetsen of hij de stof beheerst. Achterin het boek is een begrippenlijst opgenomen, zodat alle kernwoorden eenvoudig opgezocht kunnen worden.

1

Kennismaking met het internationaal recht

- 1.1 **Wat is internationaal recht?**
- 1.2 **Internationale rechtsorde**
- 1.3 **Doorwerking in de Nederlandse rechtsorde**

Openingscasus

De Stichting Natuurbescherming Dieren in het Groene Woud zet zich in voor het behoud van natuur en dier. Via verschillende acties brengt deze stichting natuur en dier onder de aandacht van het publiek. Er worden geldinzamelingsacties en lezingen georganiseerd. Afgelopen maand was er een spreker uit het buitenland, Ferdy, te gast die het thema illegale handel in dieren besprak. Onder het publiek bevond zich Marijke Feenstra die de spreker vaag herkende uit haar vroegere werkzaamheden bij het Wereld Natuur Fonds. Kort daarna verricht ze enig onderzoek op internet en raakt hierdoor overtuigd dat Ferdy ook wel bekendstaat als een handelaar in bedreigde diersoorten. Blijkbaar heeft hij deze gelegenheid aangegrepen om in Nederland zijn netwerk uit te breiden. Gebleken is dat hij op internet handelt in slagtanden, krokodillenleer en ivoor. Ze geeft dit aan bij de politie en neemt een advocaat in de arm. Volgens de advocaat is het een kansloze zaak, omdat Ferdy al naar het buitenland is vertrokken. De reikwijdte van de Nederlandse rechtsmacht strekt zich immers niet uit tot het buitenland. De lokale krant is geïnteresseerd in de zaak en plaatst een artikel over illegale handel van dieren in de zaterdageditie. Het artikel zet een nationale discussie in gang waarbij ook vragen worden gesteld over de handhaving van het Verdrag inzake beschermde diersoorten, fauna en flora (Convention on International Trade in Endangered Species wild flora and fauna, kortweg CITES). Deze aandacht kan de stichting goed gebruiken. De stichting zet zich namelijk ook in voor het behoud van bomen. Zo heeft het college van burgemeester en wethouders (B&W) een kapvergunning verleend aan de dienst Sport en Recreatie voor het rooien van 65 bomen op een sportcomplex. Deze bomen zijn namelijk te hoog en vormen een gevaar voor de vliegtuigen wier aanvliegroute juist boven dit complex is gelegen. De stichting heeft hiertegen

bezwaar ingediend. B&W daarentegen beroepen zich op het Verdrag inzake internationale burgerluchtvaart waarbij Nederland is aangesloten.

Hoe de rechtszaak verloopt en hoe het argument van B&W door de rechter wordt gewogen, wat de invloed is van het CITES en of Ferdyn in zijn land van herkomst vervolgd kan worden, zijn geen eenvoudige vragen. In de openingscasus komen we verschillende begrippen tegen die kenmerkend zijn voor het internationaal recht. Wat is een verdrag? Wat is internationaal recht? Wat is rechtsmacht? Wat betekent het als Nederland is aangesloten bij een verdrag? Hoe worden bepalingen in internationale verdragen uitgelegd en toegepast? In dit boek komen al deze vragen aan de orde. Zonder het antwoord op deze vragen te weten, kunnen we nu al constateren dat het internationaal recht een grote rol speelt in het dagelijks leven. We staan er niet direct bij stil, maar het internationaal recht is meer aanwezig dan we denken. Ook de wetgever kent een belangrijke plaats toe aan het internationaal recht. Dit blijkt wel uit art. 90 Grondwet (Gw) op grond waarvan de regering de ontwikkeling in de internationale rechtsorde dient te bevorderen.

In paragraaf 1.1 wordt aangegeven wat onder internationaal recht wordt verstaan. Vervolgens komen in paragraaf 1.2 twee belangrijke begrippen aan de orde die centraal staan in het internationaal recht: soevereiniteit en rechtsmacht. Paragraaf 1.3 gaat in op de wijze waarop het internationaal recht doorwerkt in de Nederlandse rechtsorde.

1.1 Wat is internationaal recht?

In de openingscasus hebben we gezien hoe de stichting in de bezwaarprocedure elementen van het internationaal recht tegenkomt. Het Verdrag inzake de internationale burgerluchtvaart wordt als argument door B&W gebruikt om bomen te rooien die op het sportcomplex staan. Maar wat is internationaal recht? Hoe is dit ontstaan? In subparagraaf 1.1.1 volgt een beschrijving van het ontstaan van internationaal recht, waarna in subparagraaf 1.1.2 een toelichting volgt over het internationaal publiekrecht.

1.1.1 Geschiedenis van het internationaal recht

Internationaal

Het internationaal recht is van oudsher het recht tussen staten onderling. Het is onlosmakelijk verbonden met geschiedenis. Een korte beschrijving hoe internationaal recht door de eeuwen heen is ontstaan, is daarom op zijn plaats. Lang geleden, in de oudheid, beschreven volkeren in Mesopotamië hun afspraken op een rotsblok. Ruim duizend jaar later spraken Ramses III van Egypte en de koning van de Hittieten respect voor elkaar uit en erkenden zij elkaars grondgebied. Zelfs in die tijd beseften volkeren dat het nuttig was om afspraken te maken, wilde men in vrede naast elkaar voortleven.

De klassieke Grieken legden in de zesde eeuw voor Christus de basis voor het debat over en de filosofie en de theorie van het natuurrecht. Deze theorie houdt in dat rationele en logische regels de basis van de natuur zijn. Dit zou voor het gehele universum, voor de gehele wereld, van toepassing zijn. Hierna, in de middeleeuwen stond de kerk centraal. Ook de kerk ontwikkelde rechtsregels voor gelovigen en voor de kerkelijke rechtsorde. Dit is ook van invloed geweest op de maatschappij. Zo ontstond er regelgeving voor handelaren die over de grenzen heentrokken. Op deze manier trachtte men internationale contacten te reguleren.

Vervolgens stond in de renaissance de rede, het verstand, centraal. Er volgde een wederopkomst van Griekse ideeën. Voor het eerst ontstonden onafhankelijke staten zoals Engeland, Frankrijk en Spanje. Een bekende Nederlandse rechtsgeleerde, Hugo de Groot, internationaal bekend als Grotius, bouwde voort op de natuurrechtelijke opvatting die destijds door de Grieken waren geïntroduceerd. Hij stelde dat natuurrecht onafhankelijk van God zou bestaan. Rechtsbeginselen, zoals ook het internationaal recht, zouden worden ontleend aan universele waarden. Zo paste hierin de gedachte dat de zeeën niet aan een specifieke staat behoren, maar aan een ieder. Deze gedachte noemen we ook wel de vrije zee of *mare liberum*.

Tussenvraag 1.1

Waarom paste de gedachte dat de zeeën niet aan een specifieke staat behoren, maar aan eenieder, goed in het tijdsbeeld van Nederland destijds en de Verenigde Oost-Indische Compagnie?

Na de middeleeuwen werden waarden en normen van vrijheid, gelijkheid en broederschap belangrijk. Gaandeweg werd de drang naar onafhankelijkheid en zelfstandigheid van staten groter.

De industriële revolutie zorgde ervoor dat de handel tussen staten toenam. Daarnaast werd het oude handelsrecht van de middeleeuwen uitgebreid. Men zag de noodzaak om internationale contacten en handel te verbinden aan regelgeving. De twintigste eeuw werd gekenmerkt door twee wereldoorlogen. Na de Eerste Wereldoorlog werd in 1919 het Verdrag van Versailles ondertekend, waaruit de Volkenbond voortkwam, een internationale organisatie waarmee de samenwerkende staten beoogden een eind aan oorlog te maken. Maar met ditzelfde verdrag werd ook de kiem gelegd voor het ontstaan van de Tweede Wereldoorlog. Grondgebied van de verliezende staten, waaronder Duitsland, werd hen ontnomen en immense schadevergoedingen werden hen opgelegd. De verliezen en verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog, maar ook de bevrijding worden tegenwoordig nog altijd herdacht. Uit de as van de Tweede Wereldoorlog verrees de opvolger van de Volkenbond, de Verenigde Naties (VN). In het oprichtingsverdrag, het Handvest van de VN (VN-Handvest), is vastgelegd dat buiten zelfverdediging geweld door staten alleen mag plaatsvinden op basis van machtiging van de Veiligheidsraad van de VN.

1.1.2 Internationaal publiekrecht

Langzamerhand werd duidelijk dat staten de belangrijkste spelers zijn in het internationale recht. Staten maken afspraken en voelen zich verplicht om die na te komen. Voordat we ingaan op de rol van staten, gaan we eerst kijken naar de elementen van het internationaal recht, namelijk 'internationaal', 'publiek' en 'recht'. Door de handel en de internationale contacten die hieruit voortvloeien is men gaan beseffen dat regelgeving noodzakelijk was. Het begrip internationaal staat tegenover het begrip nationaal. Binnen het nationale recht creëert de overheid wetten en regels voor burgers. Internationaal gelden er andere regels, namelijk regelgeving die staten waardevol vinden om daadwerkelijk na te komen. Daarmee is ook het tweede element 'publiek' aangestipt. Het publiek of openbaar gezag bedenkt immers regelgeving om internationale problemen zoals grensoverschrijdende milieuvervuiling of terrorisme, het hoofd te bieden. De term publiek staat tegenover privaat. Internationaal privaatrecht of IPR richt zich met name op geschillen tussen natuurlijke en rechtspersonen onderling. Denk bijvoorbeeld aan een huwelijk tussen een Fransman en een vrouw met de Duitse nationaliteit. Ze hebben een gelukkig huwelijk, totdat één van hen verliefd wordt op een ander. Een scheiding is het gevolg. De vraag welk recht dan moet worden toegepast, Frans of Duits recht, is een kwestie van internationaal privaatrecht. Wanneer we in dit boek de term internationaal recht gebruiken, dan duiden we op het internationaal publiekrecht.

Internationaal privaatrecht

Tot slot, het element 'recht'. De afwezigheid van een internationaal systeem van handhaven, is kenmerkend voor de internationale rechtsorde. Het ontbreken van een centraal systeem van uitvoerende, wetgevende en handhavende macht in het internationaal systeem heeft als gevolg dat er niet één centraal orgaan is aan te wijzen dat wetten of regels maakt. In een nationaal systeem legt de overheid sancties op bij het overtreden van een rechtsregel. In de internationale gemeenschap leven staten de regels na die uit onderlinge afspraken voortvloeien, omdat ze dit belangrijk en waardevol vinden. Met andere woorden, de handhaving ligt bij de staten zelf; zie ook voorbeeld 1.1.

Voorbeeld 1.1

Nederland en Suriname hadden afspraken gemaakt over het verlenen van ontwikkelingshulp. Nederland schortte de ontwikkelingshulp voor Suriname op, nadat in december 1985 vijftien mensen werden opgepakt en geëxecuteerd.

Bovendien kunnen internationale organisaties via hun organen sancties opleggen (meer hierover in hoofdstuk 6). Internationale organisaties worden opgericht door staten, maar het zijn dezelfde staten die aan deze organisaties bevoegdheden toekennen. Staten staan hierdoor een gedeelte van hun soevereiniteit af aan een internationale organisatie (zie voorbeeld 1.2).

Voorbeeld 1.2

De Veiligheidsraad van de VN kan op grond van art. 41 VN-Handvest oproepen dat leden maatregelen moeten toepassen waaraan overigens geen geweld aan te pas komt, maar die kunnen bestaan in het verbreken van economische betrekkingen. Dit gebeurde in 1966 in Zuid-Rhodesië, het huidige Zimbabwe. De VN verzocht de lidstaten toen om economische relaties met dit land te verbreken.

Soms wordt in de literatuur voor internationaal recht ook de term volkenrecht gebruikt. In de wetgeving zien we de term volkenrecht soms terugkomen, zoals in voorbeeld 1.3 is beschreven.

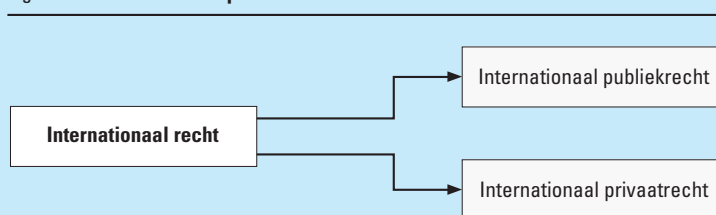
Voorbeeld 1.3

Art. 93 Gw schrijft voor dat: 'Bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties, die naar hun inhoud eenieder kunnen verbinden [...] verbindende kracht [hebben] nadat zij zijn bekend gemaakt.' Art. 13a Wet algemene bepalingen bepaalt dat: de 'regtsmagt van den regter en de uitvoerbaarheid van regterlijke vonnissen en van authentieke akten worden beperkt door de uitzonderingen in het volkenrecht erkend.' Art 30 lid 1a Vreemdelingenwet bepaalt dat het aanvragen van een asielvergunning voor bepaalde tijd wordt afgewezen indien: 'een ander land, partij bij het Vluchtelingenverdrag ingevolge een verdrag of een dit land en Nederland bindend besluit van een volkenrechtelijke organisatie verantwoordelijk is voor de behandeling van een aanvraag.'

Volkenrecht

Maar de term volkenrecht geeft de indruk dat de enige spelers in het internationaal recht alleen volkeren zouden zijn. Het tegendeel is waar. Ook internationale organisaties en individuen spelen een grote rol, hierover meer in hoofdstuk 3. En hoewel het (zelfbeschikkings)recht van volkeren met name tijdens de dekolonisatieperiode (na de Tweede Wereldoorlog) aan belang wint, spelen naast staten met name internationale organisaties een grote rol. Hierdoor doet de term volkerenrecht geen recht aan de brede opvatting van het internationaal recht. Daarom geven we in dit boek de voorkeur aan de ruimere term internationaal publiekrecht. Figuur 1.1 laat zien dat internationaal recht bestaat uit internationaal publiekrecht en internationaal privaatrecht.

Figuur 1.1 Internationaal publiekrecht

1.2 Internationale rechtsorde

In deze paragraaf worden de belangrijkste kenmerken van de internationale rechtsorde toegelicht. In subparagraaf 1.2.1 vinden we uitleg over de gelijkheid tussen staten, waarna in subparagraaf 1.2.2 de afhankelijkheid van staten volgt.

1.2.1 Gelijkheid

De spelers in de internationale rechtsorde zijn met name staten. Deze kunnen afspraken maken met andere staten, die worden beschreven in verdragen. Zoals in de openingscasus is beschreven, speelden het Verdrag inzake internationale burgerluchtvaart en het Internationale Verdrag inzake beschermde diersoorten, flora en fauna, een belangrijke rol. Uit een verdrag vloeien rechten en plichten voort. Staten kunnen deze verdragen sluiten omdat elke staat onafhankelijk is en zelfstandig om te beslissen of staten hiervan partij worden. Door partij te worden bij een verdrag geven staten hun instemming over bijvoorbeeld de bescherming van flora en fauna. Door het over en weer sluiten van verdragen ontstaat een kader waarbinnen het internationaal recht zijn bestaan vindt. Momenteel zijn er 193 staten die zelfstandig verplichtingen met andere staten kunnen aangaan. We spreken in het internationaal recht dan ook van een horizontale rechtsorde. Dit is weergegeven in figuur 1.2.

Figuur 1.2 Horizontale werking in het internationaal recht

Omdat staten gelijk zijn aan elkaar, zijn staten ook zelfstandig bevoegd om rechtsbetrekkingen met elkaar aan te gaan. Met andere woorden, staten zijn soeverein. Het woord soeverein is afkomstig van het Latijnse *superanus* of *suprema potestas* en betekent letterlijk hoogste macht of hoogste gezag. Het VN-Handvest benadrukt de soevereiniteit in art. 2 lid 1 door te stellen dat: 'de organisatie gegrond is op het beginsel van soevereine gelijkheid van al haar Leden.' Staten kunnen zelf beslissingen nemen en oefenen daarmee hun recht tot zelfbeschikking uit.

Als een staat zelfstandig bevoegd is om zijn eigen beslissingen te nemen, toont een staat hiermee zijn soevereiniteit. Een andere wijze om de soevereiniteit kenbaar te maken, is de rechtsmacht of jurisdictie van een staat. Hierdoor kan een staat regels stellen of handhaven ten aanzien van zijn burgers. In de openingscasus werd gesteld dat de Nederlandse rechtsmacht zich niet uitstrekt over het buitenland. Dit betekent dat Nederland in beginsel geen regels kan handhaven in het buitenland. Zo is het Nederlandse bestuursrecht niet van toepassing in het buitenland. Het is daarom belangrijk te weten waar de

Soeverein

Rechtsmacht

nationale rechtsmacht of jurisdictie eindigt en de regels van de internationale gemeenschap beginnen. Meer theorie hierover volgt in hoofdstuk 4.

1.2.2 Afhankelijkheid

In het internationale recht zijn staten afhankelijk van elkaar. Staten hebben elkaar nodig om wederzijds afspraken met elkaar te maken over bijvoorbeeld grensoverschrijdende milieuproblemen. Vaak is het uitwisselen van gedachten op een internationale conferentie al voldoende om steun te krijgen voor elkaars opvattingen. In voorbeeld 1.4 mislukte dit.

Voorbeeld 1.4

Tijdens de klimaatconferentie in december 2010 in Kopenhagen probeerden talloze landen het met elkaar eens te worden over een nieuw klimaatbeleid. De conferentie eindigde zonder een bindend akkoord over maatregelen tegen de opwarming van de aarde.

Interdependent

Kortom, staten zijn in toenemende mate afhankelijk of interdependent ten opzichte van elkaar. Grensoverschrijdende kwesties zoals milieu of terrorisme kan een staat niet alleen oplossen. Om deze kwesties aan te pakken, moeten staten met elkaar samenwerken. Dit kan op regionale of mondiale basis plaatsvinden. Zo kunnen staten verdragen met elkaar sluiten in een regio, bijvoorbeeld in het kader van de Europese Unie. Ook de samenwerking in het kader van collectieve (zelf)verdediging in de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) waarin de ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie van de deelnemende landen regelmatig bij elkaar komen, is een regionale vorm van samenwerking. Met elkaar van gedachten wisselen op mondiaal niveau tijdens een wereldwijde conferentie, zoals voorbeeld 1.4 aangeeft, is ook mogelijk. Een ander belangrijk element in de internationale rechtsorde is het uitgangspunt dat staten vreedzaam naast elkaar samen willen leven. Dit noemen we ook wel vreedzame co-existentie. Het VN-Handvest bepaalt in art. 2 lid 3 dat: 'alle Leden hun internationale geschillen langs vreedzame weg tot een oplossing brengen, op zodanige wijze dat de internationale vrede, veiligheid en gerechtigheid niet in gevaar worden gebracht.'

Vreedzame co-existentie

Tussenvraag 1.2

Noem twee kenmerken van de internationale rechtsorde.

Tot slot kan de internationale rechtsorde niet los worden gezien van het politieke klimaat in een land. Nederland heeft van oudsher banden met het internationaal recht. In subparagraaf 1.1.1 zagen we dat Hugo de Groot zich in de zestiende eeuw al uitsprak over het recht van de zee.

Voorts heeft Nederland tal van internationale organisaties gehuisvest. Onder andere het in het Vredespaleis in Den Haag gevestigde Internationaal

Gerechthof (IGH) voor geschilbeslechting tussen staten en het Internationaal Strafhof voor internationale vervolging van individuen zijn bekende instellingen. Voorts neemt Nederland deel aan het bewaken van vrede en veiligheid in de wereld, zoals in Uruzgan. De regering heeft indertijd politieke steun gegeven aan de inval in Irak. Vervolgens is besloten om deel te nemen aan een internationale troepenmacht op verzoek van de NAVO. De commissie Davids heeft in 2009 onderzoek verricht naar de wijze van besluitvorming over deze politieke steun.

DEN HAAG - Het vierde kabinet-Balkenende is woensdagavond langs de rand van de afgrond gezeild.

Een knieval van premier Balkenende voorkwam dat de PvdA-fractie haar vertrouwen in de coalitie zou opzeggen. Daarmee zou de val van het kabinet onvermijdelijk zijn geweest.

Maar in een brief aan de Tweede Kamer liet het kabinet weten dat er inderdaad onvoldoende volkenrechtelijk mandaat was voor de politieke steun aan de inval in Irak. Dat had de commissie-Davids eerder geconstateerd. Maar in een verklaring enkele uren na de presentatie van het rapport van de commissie-Davids, nam premier Balkenende afstand van deze conclusie. Volgens hem was er wel voldoende volkenrechtelijk mandaat voor de politieke steun.

Dat was tegen het zere been van de PvdA-fractie, die eiste dat Balkenende hiervan afstand nam. Daarmee was de crisis in de coalitie een feit.

Het leidde gisteren tot urenlang overleg binnen het kabinet. Halverwege de avond kwam er toch een brief van het kabinet. Daarin stelt het kabinet dat het het rapport Davids 'leidend zal laten zijn bij een kritische terugblik op het verleden en het trekken van lessen voor de toekomst.' Ook zal het volkenrechtelijke mandaat voor de invasie destijds terugkomen in een latere reactie van het kabinet, belooft Balkenende. PvdA-fractievoorzitter Mariëtte Hamer is blij dat het kabinet een nieuwe start maakt in de waardering van het Irak-rapport

Bron: www.bndestem.nl, 14 januari 2010

1.3 Doorwerking in de nationale rechtsorde

In de openingscasus beroepen B&W zich op het Verdrag inzake internationale burgerluchtvaart. Kunnen B&W zich hierop beroepen en heeft dit beroep kans van slagen? Of een burger of een overheidsorgaan zich op internationaal recht kan beroepen, hangt af van het soort systeem waarvoor een lidstaat heeft gekozen. Zo kan een staat kiezen voor een monistische of dualistische benadering van het internationale recht. Als hij kiest voor monisme, dan is internationaal recht automatisch deel van de nationale rechtsorde. Omzetting van internationaal recht naar nationaal niveau via een speciale wet is dan niet nodig. Heeft een lidstaat echter gekozen voor het dualisme, dan moet internationaal recht worden omgezet of getransformeerd naar nationaal recht via een aparte wet. Nederland kent een (gematigd) monistisch stelsel. Dit monisme blijkt uit een uitspraak van de Hoge Raad uit 1919. Art. 93 Gw legt niet het monisme vast, maar stelt vast dat een ieder verbindende bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties verbindende kracht hebben nadat zij zijn bekendgemaakt. Dat wil zeggen dat burgers hierop voor een nationale rechter een beroep kunnen doen, of dat het hen kan worden

Monisme

Dualisme

Gematigd monisme

Tractatenblad

tegeworpen. Als dat het geval is, zegt artikel 94 Gw, hebben de internationaalrechtelijke regels voorrang op Nederlandse regels die daar van afwijken. Volgens de uitspraak van de Hoge Raad in het Nyugat-arrest uit 1959 geldt dit niet voor regels van internationaalrechtelijk gewoonterecht.

B&W kunnen zich dus op een bepaling van dit verdrag beroepen indien dit naar zijn inhoud eenieder kan verbinden en het verdrag bekend is gemaakt door publicatie. Verdragen worden bekendgemaakt in het *Tractatenblad*. Het criterium om 'eenieder te verbinden' blijkt uit de tekst van de bepaling. Woorden als bevorderen, stimuleren, uitvoeren of het maken van beleidsregels duiden op het nemen van maatregelen door de overheid. Die zijn dus niet voor eenieder bindend.

Tussenvraag 1.3

Is art. 3 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) ('Niemand mag worden onderworpen aan foltering en aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen') een ieder verbindende bepaling of moet de nationale lidstaat nog uitvoerende maatregelen nemen?

Soms geeft de tekst van het verdrag een verbod of juist een opdracht om regelgeving uit te voeren dan wel toe te passen. Art. 2 lid 1 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele Rechten (IVESCR) bepaalt bijvoorbeeld:

'Iedere Staat die partij is bij dit Verdrag verbindt zich maatregelen te nemen, zowel zelfstandig als binnen het kader van de internationale hulp en samenwerking, met name op economisch en technisch gebied, en met volledige gebruikmaking van de hem ter beschikking staande hulpbronnen, ten einde met alle passende middelen, inzonderheid de invoering van wettelijke maatregelen, steeds nader tot een algehele verwezenlijking van de in dit Verdrag erkende rechten te komen.'

Nu we weten dat er binnen de nationale rechtsorde een beroep kan worden gedaan op een internationaalrechtelijke bepaling uit bijvoorbeeld een verdrag, rijst de vraag of nationaal recht moet wijken in geval van strijd met internationaal recht. Art. 94 Gw zegt hierover het volgende:

'Binnen het Koninkrijk geldende wettelijke voorschriften vinden geen toepassing, indien deze toepassing niet verenigbaar is met een ieder verbindende bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties.'

Kortom, in geval van strijd tussen internationaal en nationaal recht, wordt nationaal recht alleen in geval van een ieder verbindende bepalingen opzijgezet. Dit is het geval als er sprake is van rechtstreekse werking. In jurisprudentie heeft de Hoge Raad zich hierover uitgesproken (HR 18 april 1995, NJ 1995, 619).

Rechtstreekse werking

Een bepaling uit een verdrag is rechtstreeks werkend als de bedoeling van partijen duidelijk is om als objectief recht zonder dat daarbij een uitvoerende maatregel noodzakelijk is, te kunnen functioneren. Zo is art. 2 lid 1 IVESCR geen rechtstreeks werkende bepaling.

Voorts moet de verdragstekst voldoende nauwkeurig zijn om door een individu te kunnen worden ingeroepen. Het gaat dan om rechten waarop een burger een beroep kan doen. Denk bijvoorbeeld aan mensenrechten zoals genoemd in het EVRM. In het volgende artikel is sprake van strijdigheid tussen een verdragsbepaling van Nederland met Turkije (Associatieovereenkomst EEG-Turkije) en nationaal recht (Wet inburgering).

ROTTERDAM - Nederland kan Turkse immigranten met een verblijfsvergunning niet verplichten een inburgeringscursus te volgen.

Dat heeft de rechtbank in Rotterdam deze week bepaald.

De rechtbank kwam tot dat oordeel in een zaak die was aangespannen door twee Turken. De Wet inburgering verplicht sinds een aantal jaar dat immigranten met een verblijfsvergunning een inburgeringsexamen met succes afronden. Die verplichting is voor Turken in strijd met een verdrag dat Turkije en de Europese Unie (EU) sloten. Dat bepaalt dat Turken niet meer geld

mogen betalen voor de cursus dan burgers uit de EU. Maar mensen uit de EU zijn niet verplicht de cursus te volgen. Bovendien is begin jaren tachtig door de EU-lidstaten afgesproken dat er geen nieuwe maatregelen mogen worden ingevoerd die belemmeringen opwerpen voor Turken op de arbeidsmarkt.

Het ministerie van Wonen, Wijken en Integratie bestudeert de uitspraak, aldus een woordvoerder vrijdag, en kan dus nog geen commentaar geven.

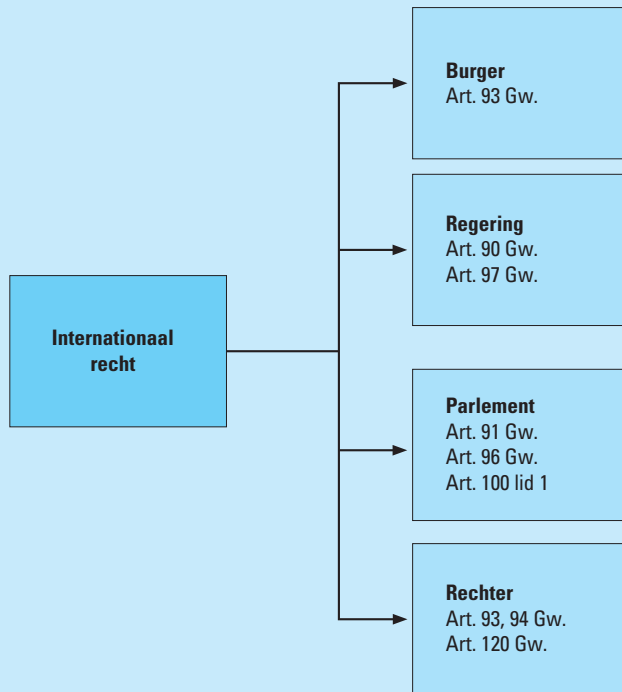
Bron: www.volkskrant.nl, 13 augustus 2010

In de openingscasus en in het hiervoor genoemde krantenartikel toetst de rechter het verdrag aan het Nederlandse recht. Er is echter één beperking, zoals omschreven in art. 120 Gw. De rechter mag verdragen niet toetsen aan de Grondwet. Sterker nog, volgens art. 93 juncto art. 94 Gw gaan een ieder verbindende bepalingen van besluiten van volkenrechtelijke organisaties voor op Nederlandse wetten inclusief wetten in formele zin. Hiermee wordt voorkomen dat de rechter op de stoel van het parlement gaat zitten. De wijze waarop verdragen tot stand komen komt aan de orde in hoofdstuk 5.

Kortom, binnen de Nederlandse rechtsorde is het internationaal recht van invloed op de besluitvorming door de rechter, want hij kan toetsen of nationaal recht strijdig is met internationaal recht, met inachtneming van art. 120 Gw. Voorts kan het individu, de burger, zich beroepen op verdragsbepalingen, zoals in voorbeeld 1.6. Tot slot heeft ook het parlement te maken met internationaal recht, op grond van art. 91 Gw. Dit laatste artikel bepaalt dat 'Het Koninkrijk niet aan verdragen wordt gebonden en deze worden niet opgezegd zonder voorafgaande goedkeuring van de Staten-Generaal. De wet bepaalt de gevallen waarin geen goedkeuring is vereist.' Het parlement moet ook toestemming geven voor een oorlogsverklaring, zie hiervoor art. 96 Gw. Tevens dient het parlement op grond van art. 100 lid 1 Gw ingelicht te worden over de inzet van Nederlandse militairen in het buitenland. Figuur 1.3

laat de invloed zien van het internationale recht op de burger, de regering, het parlement en de rechter.

Figuur 1.3 Internationaal recht in de Nederlandse rechtsorde

Samenvatting

Het internationaal recht behoort tot het publiekrecht en beschrijft het recht tussen staten onderling. Het is duidelijk te onderscheiden van het internationaal privaatrecht. Dat gaat over de relaties tussen burgers onderling die zich uitstrekken over de landsgrenzen. Vaak betreft het de vraag welk nationaal recht van toepassing is.

Hoewel centraal gezag in het internationaal recht afwezig is, is wel degelijk sprake van een rechtssysteem. Via de gerechtelijke organen van internationale organisaties, die met toestemming van de staten functioneren, worden conflicten beslecht en internationaal recht gehandhaafd.

Door de eeuwen heen heeft het internationaal recht zich ontwikkeld. Mede door de visie van rechtsgeleerden en de toen heersende opvattingen is het huidige internationale recht tot stand gekomen. Het is nog steeds in ontwikkeling; staten

beseffen steeds meer dat door samenwerking grensoverschrijdende problemen kunnen worden aangepakt. Denk aan milieuvervuiling of terrorisme.

In het internationaal recht zijn de staten de belangrijkste spelers. Staten zijn soeverein en elkaars gelijke. Vanuit die positie zijn staten bevoegd om bijvoorbeeld verdragen te sluiten en afspraken met elkaar te maken.

Elke staat heeft zijn eigen wijze om internationaal recht in zijn rechtsorde te laten doorwerken. Sommige staten kiezen voor dualisme waarin internationaal en nationaal recht strikt zijn gescheiden. Andere staten hebben een voorkeur voor monisme waarin internationaal recht automatisch deel uitmaakt van de nationale rechtsorde. Zo zagen we bij de behandeling van de artikelen 93 en 94 Gw dat Nederland een stelsel van gematigd monisme kent. Ook de rechter past internationaal recht toe en kan zelfs nationaal recht in strijd met internationaal recht verklaren. Hij dient wel art. 120 Gw in acht te nemen, want toetsing van het verdrag aan de Grondwet is verboden. Ook de regering heeft een relatie met internationaal recht. Zij moet zich inzetten voor de ontwikkeling van het internationaal recht conform art. 90 Gw. Voor het parlement is ook een rol weggelegd, zij dient bijvoorbeeld toestemming te geven voor een oorlogsverklaring (art. 96 Gw) of te worden ingelicht over de inzet van militairen in het buitenland. Nederland neemt in het kader van internationale afspraken deel aan missies elders in de wereld, bijvoorbeeld Uruzgan. Een niet onbelangrijke taak is tot slot de toestemming van gebondenheid aan verdragen op grond van art. 91 Gw. Verder kan de burger of een overheidsorgaan zich beroepen op een ieder verbindende bepaling van internationaal recht op grond van art. 93 Gw.

Studie-eindvragen

- 1.1** Alfred Bennekom heeft voor zijn hobby zijspiegels gekocht voor zijn klassieke auto in Frankrijk. Via internet leek het een voordelige transactie. Hij maakt het geld over en verwacht spoedig zijn onderdelen. Nu wil het Franse bedrijf wegens bedrijfseconomische redenen het betreffende onderdeel niet verzenden. Alfred vraagt zich af of internationaal recht van toepassing is. Hij denkt erover om de Franse ambassade een brief te schrijven. Heeft zijn actie kans van slagen?
- 1.2** Staan internationaal recht en soevereiniteit op gespannen voet met elkaar?
- 1.3** Ben jij het eens met de volgende stellingen?
- I In het internationaal recht zijn staten onafhankelijk.
 - II In het internatonaal recht zijn staten afhankelijk van elkaar.
- 1.4** Stefan van Gurp wil zijn vriendin uit Peru over laten komen. Hij heeft een verblijfsvergunning aangevraagd bij het ministerie van Justitie. Helaas krijgt hij een negatieve beslissing. Zijn raadsman heeft hem aangeraden een beroep te doen op art. 8 EVRM. Dit artikel luidt als volgt:
1. Een ieder heeft recht op respect voor zijn privé leven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn correspondentie. 2. Geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan in de uitoefening van dit recht, dan voor zover bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk is in het belang van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid of het economisch welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.'
- Kan Stefan als burger hier direct of rechtstreeks een beroep op doen?
- 1.5** Lees het volgende artikel.

VN: weigeren hoger beroep gaat te ver

DEN HAAG - Door onze redacteur Folkert Jensma Nederland schendt het VN-verdrag voor burgerrechten door veroordeelden in kleine strafzaken geregeld hoger beroep te weigeren. Deze

uitspraak doet het VN-mensenrechtencomité in Genève na een klacht van een demonstrant die in 2007 tot €200 boete werd veroordeeld.

Bron: www.nrc.nl, 26 augustus 2010

Wat zijn de gevolgen voor Nederland?

